

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПРИЧОРНОМОРСЬКА ФУНДАЦІЯ ПРАВА»**

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ПРАВОВА ДЕРЖАВА: НАПРЯМКИ
ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗБУДОВИ В УКРАЇНІ»**

13-14 червня 2014 р.

**Одеса
2014**

ББК 67.9(4Укр)я43
УДК 342(477)(063)
П 68

П 68 **«Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні»:** Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13-14 червня 2014 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2014. – 144 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні». Для студентів, аспірантів, викладачів, науковців юридичних вищих навчальних закладів, представників судових та інших правозастосовчих органів держави, адвокатів, представників юридичних громадських організацій.

Усі матеріали подаються у авторській редакції.

Погляди авторів, викладені в цьому збірнику, необов'язково відображають позицію організаторів міжнародної науково-практичної конференції «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні».

ББК 67.9(4Укр)я43
УДК 342(477)(063)

НАПРЯМ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бурдін М. Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права

*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

«ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ЛІВОБЕРЕЖЖІ

Протягом першої чверті XVIII ст. на Лівобережній Україні діяли різноманітні норми права, що часто суперечили одна одній і були значною мірою застарілими або дублювалися. Крім цього, старшинська верхівка прагнула зрівнятися в правах з російським дворянством. Все це стало причиною проведення кодифікації українського права. З ініціати-ви старшинської верхівки та шляхти, які намагалися закріпити свої права та відновити автономію України, розпочалася кодифікація, основою якої став царський указ від 22 серпня 1728 р. «Рішучі пункти гетьману Данилу Апостолу».

Для підготовки кодифікації були використані, передусім, Литовський статут 1588 р., збірники магдебурзького права – «Право Хелминське», «Зерцало саксонів» П. Щербича, «Порядок прав цивільних» Б. Гроїцького, «Артикули права магдебурзького», а також акти царської влади, церковного права, правові звичаї та узагальнення судової практики [2, с. 103]. Внаслідок цього 1743 р. з'явився збірник «Права, за якими судиться малоросійський народ».

У преамбулі «Прав...» вказано: «Права, названне Магдебургские и Саксонские, Статуты, по которым судятся малороссийской народ, перевести на великороссийской язык и свестъ из трех прав в едно..., а чтоб оные права для пользы малороссийского народа скорее в совершенство приведены были, собрав к тому сочинению из малороссийского народа знатных особ, так духовных персон из каждой епархии и от Киево-Печерского монастыря, яко из мирских – генеральной старшины, полковников и протчих чинов, по сколько надлежит, те права перевесть, свестъ, и что надлежит сократить и прибавить в пользу малороссийского народа» [3, с. 412].

У розділі IV «О вольностях и свободах малороссийских» йдеться про те, що «на всякий воинский чин в малороссийские старшины, по давнему... обыкновению, вольными голосами избирать, без всякой страсти, из здешних родимцев, из людей заслуженных, годных, добрых и в верности не подозрительных» (пункт 1 артикул 1) [3, с. 428]. Хто володіє землею чи то за гетьманськими універсалами, чи успадкованою, купленою, дарованою, чи в інший правильний спосіб набутою, той і нащадки його цією землею вічно і вільно володіти мають (пункт 2 артикул 3). Якщо хтось «на пусту землю прийшов», тобто землі власника не мають, і ці землі виорав, або ліс розчистив і зайняв, то він цією землею або лісом володіє, вони його власні, ніби куплені (пункт 3 артикул 3). Земель, правильно набутих, забирати нікому не можна; а хто землі проти права забрав, у того, за доказом, ці землі забрати і віддати тому, чиї були, а за те кривдника винити і штрафувати (пункт 1 артикул 6).

Не було правових обмежень вільним селянам щодо зміни місця проживання і господарювання (пункт 2 артикул 8). Якби хтось із військових під час походу на дім чи на інші маєтки «наехав, пруди и садки вылавливал, или какие-нибудь обиды в скоте или птицах поделал», то він насильство і збитки, за доказом, має скривдженому вдвічі заплатити, а якщо «в доме оном в смерть убил или ранил, побил, или насилие женскому полу учинил... смертью казнен быть имеет» (розділ V пункт 1–2 артикул 14).

Розділ XVII «О делах земских» містить низку статей, присвячених спорам за землю і за межі. Розділ XIX фактично повторює норми Литовських статутів, лише «копа грошей» обчислюється на рублі і копійки. Передбачено відповідальність за насильну порубку дерева лісового або садового, за порчу дерева з бджолами, за насильне «подрание хмеля и порчу хмелища». Статті про пожежі в лісах і степах, про полювання і ціну диких тварин, про соколині гнізда і логвища бобрів... Ціна коней, ціна «всякому скоту», домашній птиці і птиці дикій для полювання навчені, ціна собакам. Ціна хліба, сіна та ін.

До «Прав...» прикладалися інструкція кодифікаційної комісії, алфавітний реєстр, тобто показчик, а також «Степенний малоросійського військового звання порядок після гетьмана» – своєрідний табель про ранги [1, с. 247]. Отже, панівна верхівка домоглася введення норм, які б захищали їхні привілеї, право земельної власності тощо.

Норми, вміщені у збірнику, обґрунтовували право на самовизначення, а це, зрозуміло, суперечило інтересам царського уряду. Тому збірник був відправлений на доопрацювання, ревізію та перегляд. Він так і не став офіційним джерелом права, однак його норми реально діяли, ними керувалися на практиці, зокрема і у сфері регулювання земельних відносин.

Література

1. Василенко М. «Права, по которым судится малороссийский народ», як джерело до історії державного права України XVIII віку / М. Василенко // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Грушевського з нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. – Київ, 1928. – Т. 1. – С. 245 – 252.
2. Дмитришин Ю. Хелмінське право як джерело «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. / Ю. Дмитришин // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. – Вип. 56. – С. 103 – 110.
3. Права, за якими судиться малоросійський народ 1793 року // Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. – Т.1 / Уклад.: Ю.В. Білоусов, І.Р. Калаур, С.Д. Гринько та ін. / За ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. – К.: Правова єдність, 2009. – С.407 – 758.